

KITOBXONLIK DARAJASINI OSHIRISH-INSON MA'NAVIYAT KO'ZGUSINI SAYQALLASH

Abdujalilova Muxlisaxon Abduxalil qizi,
Boshlang'ich ta'lim metodikasi kafedrası o'qituvchisi
Shomurodova Bibizahro Solijon qizi,
Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada bolalar va kattalar savodxonlik darajasini oshirishga qaratilgan ishlar, bunga to'sqinlik qiluvchi omillar, shuningdek, raqamli va audio kitoblarning kitobxonlik madaniyati va ta'limga ta'siri haqida so'z yuritilgan. Zamonaviy texnologiyalarning ta'limga ijobiy va salbiy ta'siri haqida mulohazalar ham berilgan.

Kalit so'zlar: Savodxonlik , PISA dasturi , xalqaro baholash , trening , ta'lim , zamonaviy texnologiyalar , internet , ma'naviyat, audio kitoblar.

Komillik, ziyo, ma'rifatga erishish mutolaa bilan qo'lga kiritiladi. Kitob insonni tarbiyalashda eng yaqin do'st va bilim manbaidir. Kitob xalqimiz uchun aziz va muqaddas hisoblanadi. Kitob mutola qilish dunyoqarashni kengaytiradi, insonni barkamol shaxs sifatida shakllantiradi. XXI asrda zamonaviy texnologiyalar oldingi davrlardan farqli kompetensiyalarni talab qilmoqda. Mamlakat rivoji uchun aholi savodxonligi katta ahamiyatga ega. PISA kabi dasturlar o'quvchilarning bilimlarini hayotiy vaziyatlarda qo'llay olishini baholaydi.

O'zbekiston savodxonlik darajasiga ko'ra dunyoda yuqori o'rinlarda turadi. Lekin faqatgina o'qish va yozish yoki oddiy matematikani bilish bilan mamlakat rivojlanmaydi. Hozirgi axborot texnologiyalari asrida insonlarning bilimi jamiyatning iqtisodiy va ijtimoiy rivojlanishiga ta'sir qiluvchi muhim omil. Shu sababdan, ta'lim va ilm-fanni rivojlantirish eng asosiy masalalardan biridir. Yoshlar orasida kitobxonlikni rivojlantirish uchun madaniy-ma'rifiy tadbirlar o'tkazilmoqda.

Zamonaviy texnologiyalar kitobxonlikni oshirishning yangi yo'llarini ochib berdi. Raqamli kitoblar (e-book) va audio kitoblar insonlarga istalgan vaqtda va istalgan joyda bilim olish imkoniyatini yaratmoqda. Ushbu shakldagi kitoblar, ayniqsa, band bo'lgan insonlar uchun qulaydir, chunki ular kitoblarni tinglash yoki o'qish uchun qo'shimcha vaqt ajratishga hojat qoldirmaydi. Raqamli kitoblar o'zining ko'chma va oson saqlash xususiyati bilan an'anaviy kitoblarga nisbatan katta afzalliklarga ega.

Audio kitoblar esa ovoqli ta'lim vositasi sifatida yanada ommalashib bormoqda. Ular nafaqat ko'rish qobiliyati cheklangan insonlar uchun, balki mutolaa qilishni sevuvchi, ammo ko'p vaqtini transportda yoki ishda o'tkazuvchi kishilar uchun ham juda foydali. Audio kitoblar yordamida o'quvchilar kitoblarni tinglash orqali bilim oladilar va bu, o'z navbatida, kitobxonlik darajasini oshirishga yordam beradi.

Kitobxonlikni rivojlantirish uchun ommaviy tadbirlar muhim rol o'ynaydi. Bunday tadbirlar nafaqat o'qish odatini shakllantiradi, balki kitoblarni o'zaro baholash va ulashish uchun platforma yaratadi. O'zbekistonda kitob yarmarkalari, o'quvchi klublari, va "Kitobxonlik festivallari" kabi tadbirlar orqali o'quvchilarni kitobga qiziqtirishning turli usullari qo'llaniladi.

Kitob yarmarkalari — bu yerda kitobsevarlar turli xil kitoblarni topish, yangi adabiyotlar bilan tanishish va yozuvchilar bilan uchrashish imkoniyatiga ega bo'lishadi. Bunday tadbirlar kitoblar bilan yaqindan tanishish, ularni muhokama qilish va o'zaro fikr almashish uchun ajoyib imkoniyatdir. Bu esa nafaqat kitobxonlar sonini oshiradi, balki kitobga qiziqishni kuchaytiradi.

O'quvchi klublari ham yoshlarning o'qish odatlarini rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega. Ushbu klublar doirasida ishtirokchilar o'qigan kitoblarini tahlil qilish, muhokama

qilish va ularning mazmuni haqida fikr almashishadi. O'quvchi klublari maktablar va kutubxonalarda tashkil etilib, bolalar va kattalarning kitoblar bilan do'st bo'lishiga yordam beradi.

Kitobxonlik festivallari esa keng ommaga mo'ljallangan yirik tadbirlar bo'lib, ularda kitob sevuvchilar bir joyda yig'ilishadi. Festival davomida kitoblarni mutolaa qilish, ularni baholash, shuningdek, turli ma'ruzalar, seminarlar va yozuvchilar bilan uchrashuvlar o'tkaziladi. Bunday festivallar yoshlar va kattalar uchun adabiyotga qiziqishni kuchaytirish va ularni yangi kitoblar bilan tanishtirish uchun ajoyib imkoniyatdir.

Bu kabi ommaviy tadbirlar kitobxonlik madaniyatini rivojlantirishda juda samarali bo'lib, yoshlarni kitobga jalb etishda katta yordam beradi. Shu orqali jamiyatda kitobning ahamiyati oshirilib, o'qish odatining keng tarqalishi ta'minlanadi.

Savodxonlik darajasi dunyo miqyosida hal qiluvchi ahamiyatga ega bo'lib, mamlakatlarning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishida katta rol o'ynaydi. Global savodxonlik ko'rsatkichlari xalqaro tashkilotlar, jumladan, UNESCO va PISA kabi dasturlar orqali muntazam ravishda baholanadi. Bu baholashlar savodxonlik darajasini aniqlash va uni oshirish bo'yicha xalqaro strategiyalarni ishlab chiqishda muhimdir.

Dunyo miqyosida savodxonlik darajasi turli mintaqalar va mamlakatlarda sezilarli darajada farq qiladi. O'rganishlar shuni ko'rsatadiki, rivojlangan mamlakatlarda savodxonlik darajasi yuqori bo'lib, aksariyat aholisi o'qish va yozish qobiliyatiga ega. Biroq, rivojlanayotgan mamlakatlarda bu ko'rsatkichlar pastroq bo'lib, savodxonlikka erishish ko'plab to'siqlarga duch keladi.

UNESCO hisobotlariga ko'ra, butun dunyo bo'ylab 750 millionga yaqin odam hali ham savodsiz bo'lib, ulardan katta qismi ayollar va qizlar tashkil etadi. Bu ko'rsatkich rivojlanayotgan mamlakatlarda, ayniqsa, Afrika va Janubiy Osiyo mintaqalarida ancha yuqori. Bu muammolarni hal qilish uchun UNESCO va boshqa xalqaro tashkilotlar qator global tashabbuslar va dasturlarni amalga oshirmoqda.

PISA dasturi (The Programme for International Student Assessment) ham savodxonlikni baholashda muhim rol o'ynaydi. Har uch yilda bir marta o'tkaziladigan ushbu dastur o'quvchilarning o'qish, matematika va tabiiy fanlar bo'yicha savodxonlik darajasini aniqlaydi. Bu dastur yordamida mamlakatlar o'rtasidagi ta'lim sifatidagi farqlar aniqlanadi va ularning ta'lim tizimlari samaradorligini oshirish bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqiladi.

Shu bilan birga, savodxonlikni oshirishda global darajada erishilgan yutuqlar ham mavjud. So'nggi yillarda qator mamlakatlarda, jumladan, O'zbekiston, Qozog'iston, va boshqa Markaziy Osiyo davlatlarida savodxonlik darajasi sezilarli darajada oshgan. Bu yutuqlar asosan ta'lim tizimlarining yaxshilanishi, zamonaviy texnologiyalarning ta'lim jarayonlariga joriy etilishi va davlat tomonidan ta'limga ajratilgan mablag'larning oshishi bilan bog'liq.

Savodxonlik dunyo bo'ylab ijtimoiy va iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashda muhim ahamiyatga ega. Mamlakatlar o'rtasidagi o'zaro hamkorlik, savodxonlik darajasini oshirishga qaratilgan xalqaro dasturlar va innovatsion yechimlar bu jarayonda hal qiluvchi rol o'ynaydi.

Xulosa qilib aytganda, barkamol avlodni voyaga yetkazishda kitobning tarbiyaviy ahamiyati beqiyosdir. Mutolaa insonning ma'naviy olamini boyitadi va yuksaltiradi. Ommaviy tadbirlar va xalqaro tashabbuslar orqali kitobxonlikni oshirish va savodxonlik darajasini yuksaltirish, insonning komil shaxs sifatida shakllanishiga yordam beradi. Prezidentimiz Sh.Mirziyoyev aytganlaridek: "Kitob-bilim manbai, ma'naviyat manbai. Kitobxon xalq hech qachon kamsitilmaydi, hech qachon mag'lub bo'lmaydi."

Adabiyotlar ro'yxati:

1. UNESCO Institute for Lifelong Learning. (2020). "Global Report on Adult Learning and Education". UNESCO Publishing.
2. Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). (2019). "PISA 2018 Results: What Students Know and Can Do". OECD Publishing.
3. National Literacy Trust. (2021). "The impact of reading for pleasure and empowerment on children's literacy development".
4. Singer, L. M., & Alexander, P. A. (2017). Reading on paper and digitally: What the past decades of empirical research reveal. "Review of Educational Research", 87(6), 1007-1041.
5. Krashen, S. (2011). "Free voluntary reading". Libraries Unlimited.
6. НН, М., АА, N., NX, R., GB, U., & UA, M. (2022). КОМПЕТЕНТНОСТНЫЙ ПОДХОД В ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКЕ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ В ОБЛАСТИ ИКТ. *Международный журнал специального образования детей раннего возраста*, 14(7).
7. Johnson, D. (2013). "The Read-Aloud Handbook". 7th Edition. Penguin Books.
8. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO). (2019). "Global Education Monitoring Report 2019: Migration, displacement and education". UNESCO Publishing.
9. World Bank. (2018). "World Development Report 2018: Learning to Realize Education's Promise". World Bank Group.